

УДК 745(477.53)

Стечкевич О.О.

*Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ НАРОДНИХ РЕМЕСЕЛ ТА ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

У статті проведений аналіз видів народних ремесел та художніх промислів, виявлені проблеми та перспективи існування їх осередків.

Ключові слова: народні художні промисли, проблеми, перспективи.

В статье проведен анализ видов народных ремесел и художественных промыслов, выявлены проблемы и перспективы существования их центров.

Ключевые слова: народные художественные промыслы, проблемы, перспективы.

The article analyzes the types of crafts and crafts, identified the problems and prospects of the existence of their centers.

Keywords: folk arts, problems and prospects.

Постановка проблеми. Упродовж століть десятки й сотні тисяч майстрів – килимарниці, вишивальниці, ткачі, гончарі, різьбярі по дереву, кістці та рогу, майстри декоративного розпису, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі, майстри лозоплетіння і художньої обробки шкіри та багатьох інших професій – створювали речі, необхідні людям у побуті. Ці речі, як об'єкти народних художніх промислів є невід'ємною складовою української культури.

Ще двадцять років тому продукція народних промислів приносила до державної скарбниці України сотні мільйонів доларів. Сьогодні, на відміну від багатьох країн Азії, де народний промисел вважається одним з найприбутковіших секторів економіки, в нашій державі цей сектор економіки занепадає. Як приклад можна розглянути наших найближчих географічних сусідів (Білорусію і Росію), яким вдалося не лише зберегти традиції народного мистецтва, а й зробити на них вигідний бізнес.

Проблеми народних художніх промислів не «зациклені» виключно на

художньому та економічному векторах. Вони значною мірою залежні також від розвитку професійної педагогіки (підготовка фахівців), етнографії (проведення експедиції), культурології (формування цінностей), мистецтвознавства (трактування символіки).

Мета статті – провести аналіз видів народних ремесел та художніх промислів, виявити проблеми та перспективи існування їх осередків.

Народний художній промисел – творча та виробнича діяльність, метою якої є створення художніх виробів декоративно-вжиткового призначення, що здійснюється на основі колективного освоєння і спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у певній місцевості в процесі творчої праці майстрів народних художніх промислів [1].

До основних видів народних ремесел та художніх промислів Лозко Г.С. відносить: гончарство, кераміку, обробку металів, художню обробку дерева, гутництво, ткацтво, розпис тканин, писанкарство [2]. Крім названих ремесел і промислів, в Україні побутує обробка каменю, рогу та кістки, шкіри і хутра. Поширене також плетіння виробів з бісеру (прикрас), плетіння з соломки, різні види вишивки, мережива, художнього плетіння (в'язання) тощо. Однак, ці ремесла здавна побутували як допоміжні види господарської діяльності, які давали можливість не тільки підтримувати матеріальний рівень родини, але й розвивали естетичний смак, виробляли одвічний потяг до краси, такий характерний для всього життя й побуту українців.

Гончарство. Уже трипільські гончарні вироби свідчать про тонкий естетичний смак давніх гончарів, їхню високу майстерність. Гончарство несе в собі цінну інформацію про етнографічні особливості побуту найдавніших племен і народів, які заселяли нашу землю в минулому.

Кераміка. У XVII ст. в Україні поширився один із різновидів кераміки – майоліка, яка набула широкого застосування у багатьох містах України.

Обробка металів. Традиції видобування руди збереглися в Україні від Київської Русі. Давньоруські ковалі були обізнані з технологічними прийомами кування, зварювання і термічної обробки металів. Вони виготовляли знаряддя праці, кінську зброю, наконечники списів, сокири, кольчуги та різноманітні речі господарського призначення. Ювелірні вироби давньоруських майстрів

відзначалися мистецькою витонченістю і досконалістю малюнків.

Художня обробка дерева була вже добре розвинена за часів Київської Русі. Оскільки дерево не завжди зберігається у землі, археологи не дуже часто знаходять зразки давніх виробів із дерева. Серед ремісничих професій з'являються теслярі, ложкарі, різьбярі, бондарі.

Гутництво – виготовлення виробів зі скла — було відоме в Україні понад тисячу років. Точний час його виникнення не встановлено, але у скіфських похованнях уже знаходять намисто зі скла із вкраплюванням різнокольорових барвників.

Ткацтво – найдавніше ремесло, яким займалися українські жінки. Тканини виготовляли спочатку для власного вжитку, але вже з IX—X ст. відбувалося відокремлення цього домашнього ремесла як промислу, що задовольняв потреби міського населення. Дуже довго існували паралельно народне домашнє ткацтво і цехове ремісничє.

Розпис тканин, як прийнято вважати, – порівняно новий вид декоративно-прикладного мистецтва в Україні, хоча є свідчення про надзвичайну давність і цього мистецтва.

Унікальним українським культовим мистецтвом, пов'язаним водночас і з вірою, і з міфологією, і з обрядами, є *писанкарство*. Ще не так давно писанки виготовлялися спеціально на продаж, адже умінням писати писанки володіла далеко не кожна господиня. Поступово справжні домашні писанки витіснили сувенірні – дерев'яні, керамічні. У деяких регіонах Західної України ще і нині можна замовити писанки у майстрині-писанкарки, яку знають усі односельці.

Осередки народних промислів розміщені по всій території України, багато з регіонів, на територіях яких існували осередки, зберегли й донині свою стилістику, свій художньо-декоративний образ, свою колористику і своє формоутворення [3].

Наведемо приклади таких осередків на Гуцульщині: місто Косів – косівська кераміка вирізняється світлим колоритом, яскравим розписом, витягнутими пропорціями; село Річка – відомий осередок різьбярства, бондарства, художньої обробки шкіри та металу, ткацтва та вишивки, писанкарства, виготовлення сирних іграшок, виготовлення музичних

інструментів, народного одягу, бісероплетіння, в'язання; село Верховина славетне давньою технікою інкрустації різьблених виробів рогом та металом; село Космач – національний одяг, вишивка, космацькі писанки; село Яворів – мистецтво так званої „сухої” різьби по дереву і ліжникарство (виготовлені з чистої овечої вовни ліжники-покривала з чітким графічним малюнком виконують практичну та декоративну функцію).

До народних художніх промислів Закарпаття зараховують – вишивання, ткацтво, різьбярство, декоративний розпис, ковальство, лозоплетіння та художня обробка шкіри. Мукачівщина популярна неповторною угорською вишивкою скатертин і рушників, Ужгородщина славиться добронськими віниками найрізноманітніших розмірів, Рахівщина подарує знайомство з дерев'яною коренепластикою, кам'яними закарпатськими пацьорками (намісто), гуцульськими кептариками, вишивкою тощо.

Місто Львів багате мистецькими традиціями. Вироби з львівського гутного скла – вази, глечики, декоративні тарелі, свічники – вважаються ексклюзивними подарунками, бо на сьогодні це вже стиль. Кожен виріб, створений у гуті ручною працею майстра, індивідуальний і неповторний, цінний передусім своєю унікальністю, свободою самовираження, щирістю та індивідуальністю. Недалеко від Львова, у Золочівському районі знаходиться невеличке село Гавареччина. Вироби майстрів минулого викликають справжнє захоплення вишуканою формою, чудовим силуетом, майстерним декором та багатофункціональністю (гаварецька чорнолощена кераміка).

Організаційно народні художні промисли пройшли складний шлях реформувань. Значне погіршення колись потужної галузі народних художніх промислів призводить до поступового припинення підготовки фахівців у початкових спеціалізованих навчальних закладах у зв'язку із занепадом шкіл майстерності, досвідчені майстри мають небагато можливостей передати свій досвід талановитій молоді. Аналіз низки літературних джерел та ЗМІ, дозволяє сформулювати **основні проблеми народних художніх промислів:**

- практично зруйнована матеріально-технічна база навчальних закладів та підприємств народних художніх промислів (аж до їх закриття);
- призупинена активна підготовка молоді зміни, фахівців, зникли школи

майстерності; основна маса майстрів позбавлена робочих місць і соціального захисту, права на творчу працю, пенсійне забезпечення, передачу унікальних художніх традицій молодому поколінню;

– втрачені традиційні ринки збуту готової продукції (продукуються вироби низькопробні і далекі від народної традиції, які витісняють із ринку автентичних носіїв етномистецької традиції);

– зруйнована мережа спеціалізованих навчальних закладів – зникла важлива середня ланка підготовки кадрів.

На завершення спробуємо зазначити **основні шляхи відновлення та розвитку** народних художніх промислів України:

– відновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів та підприємств народних художніх промислів, оснащення їх новітніми технологіями виробництва та будівництво нових;

– модернізація науково-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі народного мистецтва та художніх промислів;

– реалізація комплексу освітніх, культурно-мистецьких програм і проектів у сфері традиційної художньої культури;

– надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності в галузі народного мистецтва та художніх промислів і створення правових умов для соціального захисту майстрів.

– підтримка та розвиток народних художніх промислів на селі.

До подальших напрямів дослідження відносимо розробку модернізованого науково-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі народного мистецтва та художніх промислів.

Література

1. ВР України, Закон "Про народні художні промисли" від 21.06.2001.– N N 2547-III.

2. Лозко Г. Українське народознавство. – К., Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.

3. Осередки народних промислів як об'єкти культурного туризму
[//http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/237186](http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/237186)